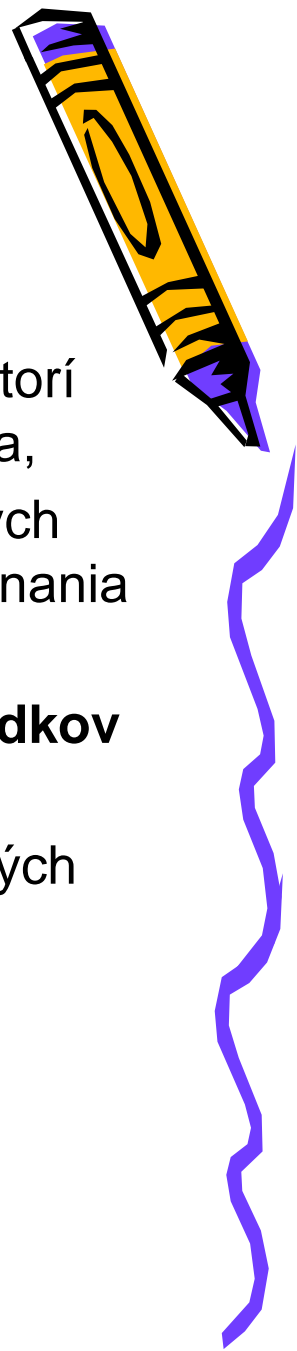

**Niektoré aspekty forenzných
vyšetrení a diagnostickej
praxe v rámci sociálnoprávnej
ochrany detí**

MUDr. Jaroslav Ridoško, PhD. MBA a kol.
Fakultná nemocnica, Trenčín
(forezný znalec)
Bratislava, 30. 11. 2017

Výskum a výskumné metódy

- **Štruktúrované interview** - výberový súbor **198 rodičov**, ktorí absolvovali forenzné vyšetrenie v rámci poručníckeho konania,
- **Obsahová analýza** – štruktúrovaná analýza metodologických postupov **98 forezných posudkov** vo veci poručníckeho konania na úrovni prvostupňových súdov,
- **Analýza a test validity a reliability** - **98 znaleckých posudkov** vo veci rozhodovania súdov o starostlivosti o maloletých,
- **Kazuistika zo znaleckej činnosti** – súhrn výrokov forezných znalcov a otázok, zadaných súdom
- **Príklady prístupov v zahraničnej praxi**

Východisková situácia

- Forezným posudkom sa prikladá poručníckom súdnictve mimoriadna dôležitosť, napriek tomu, že sa deklaruje ako jeden z dôkazov; fakticky každú nezhodu medzi rodičmi súd rieši rozhodnutím o znaleckom dokazovaní;
- podľa novely zákona každý účastník konania má právo dať vypracovať vlastný znalecký posudok, ktorý má v konaní rovnakú dôležitosť ako súdom prikázaný posudok;
- naša štúdia poukazuje na právnu a psychologickú prax v kontexte forezných posudkov a poukazuje na najvýraznejšie chyby a nedostatky, ktoré

negatívne ovplyvňujú rozhodovanie opatrovníckych súdov a významne kontrastujú v porovnaní so zahraničnou praxou.

Kritické faktory forenzných posudkov

1. Rešpekt pred právnymi zásadami
2. Otvorenosť psychologických otázok
3. Redukcionizmus anamnestických vyšetrení
4. Neprípustnosť vyšetrovania osobnostných vlastností rodičov
5. Princíp rodičovskej rivality
6. Neprípustnosť projektívnych testov
7. Zúžený obzor pre posúdenie „*lege artis*“
8. Zrozumiteľnosť a transparentnosť
9. Validita a reliabilita
10. Systémové „*vitium artis*“

Rešpekt pred právnymi zásadami

● Najlepší záujem dieťaťa – zákon o rodine

1. Úroveň starostlivosti o dieťa.
2. Bezpečie dieťaťa a bezpečie stabilita prostredia..
3. Ochrana dôstojnosti, duševného, citového a telesného vývinu.
4. Okolnosti, súvisiace so zdravotným stavom.
5. Ohrozenie vývinu dieťaťa.
6. Podmienky na zachovanie identity a rozvoj schopností.
7. Názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality.
8. Zachovanie rodinného prostredia

© fotomek - Fotolia.com

- Najlepší záujem dieťaťa sa neinterpretuje v kontexte zákonných štandardov, ale vždy na základe vágnych a subjektívnych výrokov.
- V zmysle vykonávacích predpisov treba vždy na začiatku opatrovníckeho konania zdefinovať najlepší záujem dieťaťa pri zohľadnení všetkých zákonných kritérií.
- Najlepší záujem dieťaťa sa hodnotí mimo rámca zákonných štandardov.

● Dohovor o ľudských právach a biomedicíne:

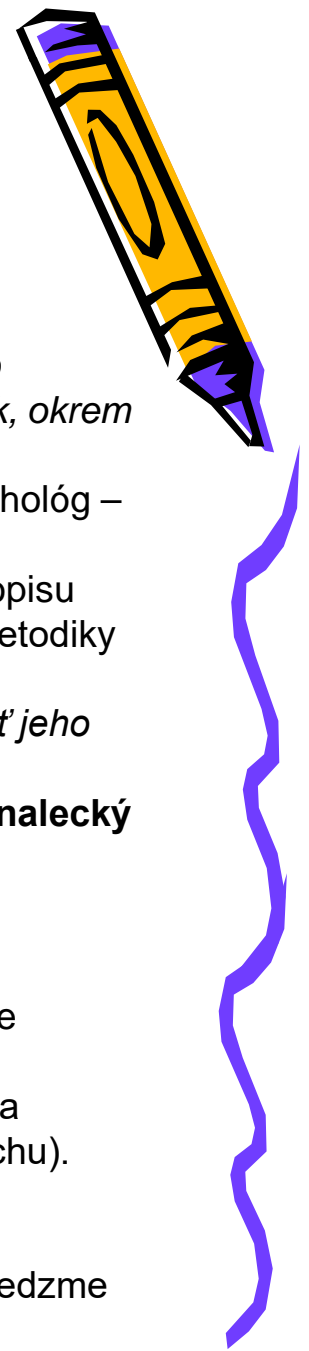
čl. 5 – zásah v oblasti zdravia sa môže vykonať len vtedy, keď osoba vyjadrila s ním súhlas; máme za to, že vyšetrowanie duševného stavu rodičov a ich osobnostných kvalít pedopsychiatrom je nad rámec rodinného práva. Iba ak by bolo dôvodné, že rodič preukázateľne trpí duševnou poruchou, ohrozujúcou zdravie dieťaťa.

čl. 10 – každý má právo, aby sa rešpektoval jeho súkromný život.

Neodôvodnené skúmanie duševného stavu a osobnostných kvalít rodičov je vážnym zásahom do nedotknuteľnosti súkromného života.

Rešpekt pred právnymi zásadami

• Zákon o znalcoch – nerešpektovanie zákonných štandardov

- Porušovanie povinnosti mlčanlivosti, najmä v otázkach zdravia (§ 13);
napríklad § 25 zákona o zdravotnej starostlivosti – „*znalec nesmie oznamovať údaje zo zdravotnej dokumentácie ani tomu, na koho dožiadanie vypracováva znalecký posudok, okrem údajov, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou znaleckého posudku...*“
- Nepriberanie konzultantov v prípade riešenia čiastkových otázok (§ 16), napríklad psychológ – psychiater a pod.;
- Absencia príloh, zabezpečujúcich preskúmateľnosť posudku (§ 17. ods. 3) – redukcia opisu testovania na stručnú štatistiku resp. strohý popis bez možnosti preskúmať aplikáciu metodiky a interpretačné východiská;
- Zákonná povinnosť – „*„Celková skladba znaleckého posudku musí umožniť preskúmať jeho obsah a overiť odôvodnenosť postupov.“* (§ 17 ods. 6)
- **Bez možnosti preskúmať obsah a overiť odôvodnenosť postupov nie je možné znalecký posudok vnímať ako nepochybniteľný resp. pravdivý dôkaz v súdnom konaní.**

• Inštrukcia 7/2009 Ministerstva spravodlivosti SR

Ministerstvo rozlišuje odvetvie Klinická psychológia detí (34 01 00) a odvetvie Poradenská psychológia (34 03 00) i detskú psychiatriu. Ide o vedné odbory, ktoré sa od seba významne odlišujú, a preto nie je možné ich zamieňať. Pre opatrovnícke konanie je určené odvetvie poradenskej psychológie a až keď sú odôvodnené podozrenia na vážne klinické stavu, treba klinického psychológa alebo psychiatra (pri potrebe diagnostikovať prípadnú duševnú poruchu).

Je bežnou praxou, že tieto rozdiely sa nerešpektujú:

predstavte si napríklad, že alergiu by diagnostikoval a následne liečil povedzme chirurg...

Rešpekt pred právnymi zásadami

- **Odborné usmernenie MZ SR** o príznakoch a diagnostike zanedbávania, týrania alebo zneužívania maloletej osoby a o postupe pri oznamovaní...

Táto legislatívna norma ukladá Povinnosť, ak sa objavia podozrenia, aby psychológ zabezpečil „vyšetrenie maloletej osoby zdravotníckym pracov špecializačnom odbore“, čiže treba v rámci znaleckého vyšetrenia prizvať klinického psychológa a detského psychiatra, aby identifikoval psychický stav dieťaťa.

Napriek tejto povinnosti však forezný znalec nerešpektuje legislatívne štandardy a sám konštatuje závery, z ktorých má vyplývať, že dieťa je v zlom psychickom stave. Je neprípustné, aby forezné posudky obsahovali vážne indície o zlom psychickom stave dieťaťa bez verifikácie špecialistom.

Otvorenosť psychologických otázok

- Nedostatočná „otvorenosť“ psychologických otázok so sebou prináša riziko, že diagnostické štúdie budú len akýmsi prorokom a rôzne aspekty širokej škály možností správania nebudú v odbornej úvahe spravodlivo zohľadnené. Tento nevedecký prístup môže mať za následok nielen nespravodlivé rozhodnutie, ale najmä závažné dopady na psychickú kondíciu, vývin a najlepší záujem dieťaťa.

- REFERENČNÝ PRÍKLAD: v každom zo skúmaných forezných posudkov sa vyskytla otázka „...**ktorý z rodičov má lepšie predpoklady na starostlivosť o dieťa?**“ Takto postavená otázka vopred predurčuje, že jeden z rodičov musí byť „ten lepší“, čo robí prezumpciu, či znalec je vôbec schopný niečo také zistiť. Najmä, ak neexistujú štandardy merateľnosti kvality rodiča.

Aká je normalita kvalitného rodiča? Aké sú indikátory merateľnosti kvality rodiča? Aké metodologické postupy sa viažu k posudzovaniu kvality rodiča? A kde sa v tom nachádza dieťa a jeho najlepší záujem? Je v najlepšom záujme dieťaťa určovať lepšieho a horšieho rodiča? ....

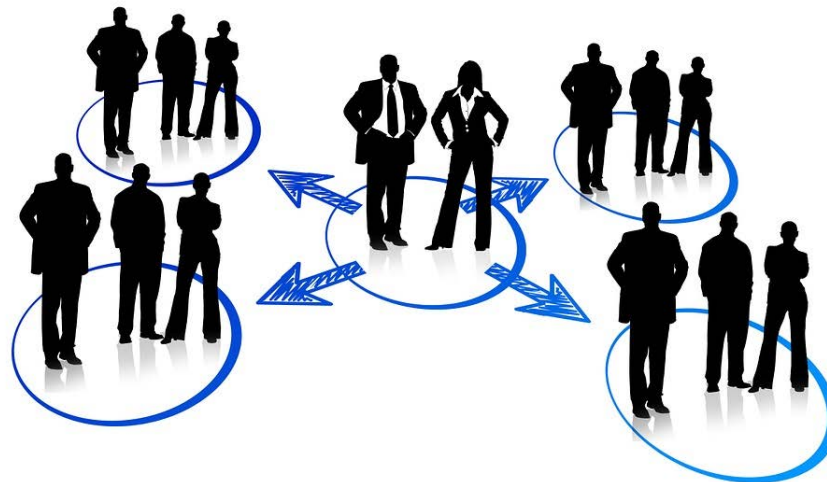

Redukcionizmus anamnestických vyšetrení

- Základným predpokladom poznania situácie dieťaťa je dôkladná sociálna anamnéza, preto aj legislatívne normy prikazujú vykonať podrobnú osobnú, rodinnú, zdravotnú a sociálnu anamnézu;

- Forezní znalci tento odborný i zákonný imperatív zredukovali na opis súdnych spisov (tvoria 40% - 60% neštruktúrované osobné výpovede rodičov a detí.

- **Znalec môže správne posúdiť situáciu dieťaťa len vtedy, pokiaľ do svojho vyšetrenia zahrnie všetky osoby**, ktoré sa o dieťa starajú, majú právny nárok na styk s dieťaťom alebo tvoria jeho blízke okolie.

- V 40% posudkov znalci vôbec nebrali do úvahy to, že dieťa žilo v spoločnej domácnosti aj s prarodičmi jedného z rodičov; pri ďalších 37% posudkov ignorovali, že v spoločnej domácnosti preferenčného rodiča žil aj jeho nový partner/partnerka, ktorý mal významný vplyv na dieťa....

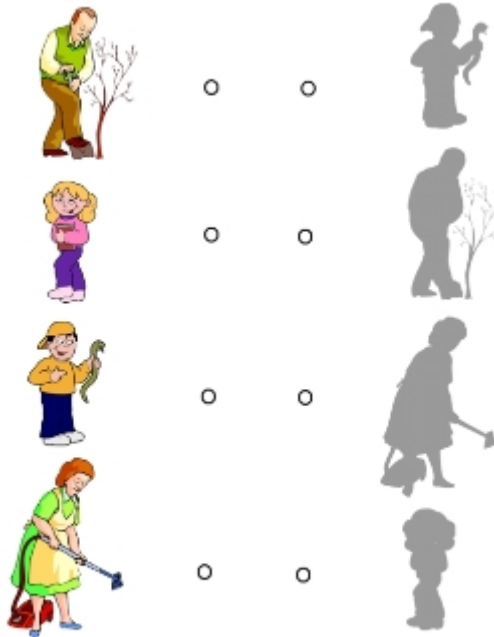

Nepřípustnosť skúmania osobnostných charakteristík rodičov

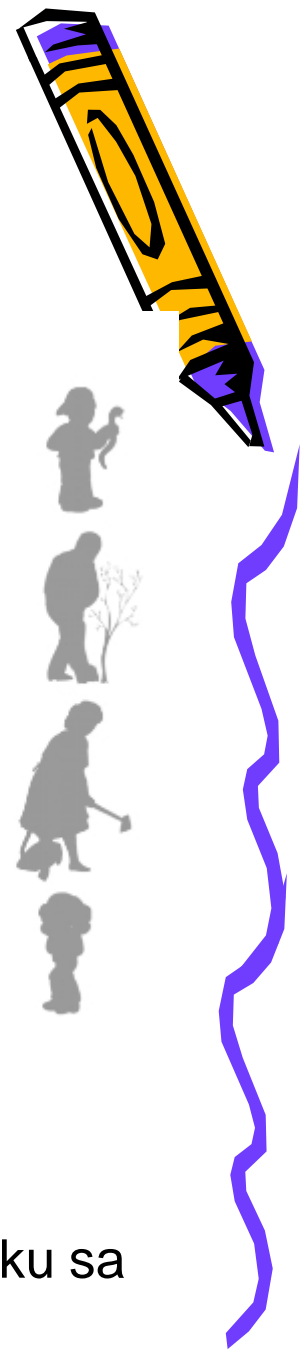
- Psychologické vyšetrenia vlastnosti osobnosti zvyčajne neobsahuje odpoveď na otázky rodinného práva.
- ide o zásah do osobnostných práv, čo je prípustné len vo výnimočných prípadoch – pokiaľ existujú dôkazy o poruchách osobnosti alebo duševnej poruche
- Osobnostné testy nemajú nijaký kauzálny vzťah s problematikou, súvisiacou rodinným právom
- Starostlivosť, podpora a vzdelávanie detí je prirodzeným právom rodičov. Neexistuje

žiadny zákon, ktorý by tieto práva obmedzoval na základe osobnostných atribútov; napríklad v Nemecku sa takýto postup považuje za porušenie ústavných práv....

Uhádni kto som.

Prirad' obrázok k správne mu tieňu.

Princíp rodičovskej rivality

- Princíp rodičovskej rivality (kto je „lepší“ rodič) zvyšuje partnerskú animozitu, pretože vychádza z premisy „vítaz – porazený“.
- Pritom úlohou znalca je rozpoznať rodinnú situáciu a jej históriu, rôzne spôsoby správania sa rodičov a možnosti ako spolupracovať, i napriek rozličným predstavám, v prospech dieťaťa.
- Znalec má skúmať ako partneri vnímajú úlohu a význam toho druhého pre harmonický rozvoj dieťaťa.

- Takéto ambície sa nedajú dosiahnuť jednorazovým posedením a rozhovorom u psychológa, znalec sa musí snažiť o niekoľko rozhovorov medzi rodičmi a dieťaťom a sledovať vývoj situácie v rodine a snahu jednotlivých partnerov o zlepšenie situácie.

- **Dlhodobé sledovanie situácie je v SR medzi znalcami absolútne neznáma metóda.**
- **Takýto neľudský prístup sa vo vyspelých krajinách odmieta, pretože sa javí ako nezmysel a je v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa.**

Nepripustnost' projektivnych testov

- ▣ Teoretické základy projektivnych testov boli spochybnené ešte pred viac ako 40. rokmi (Hörmann, 1964) a pochybnosti neboli odstránené dodnes.
- ▣ **Projektívne testy sú pre diagnostikovanie nepoužiteľné najmä tam, kde ide o rozhodovanie.**
  - **Freudovské presvedčenie, že nevedomé hĺbkové sily ovplyvňujú to, ako si ľudia vykladajú okolité stimuly, sa na svetovej úrovni vedecky vyvrátilo už v šesťdesiatych rokoch minulého storočia a v deväťdesiatych bolo úplne zdiskreditované!**
  - Pokiaľ teda svet pokladá projektívne testy na účely rozhodovania v rodinnom práve za „*vitium artis*“ na Slovensku sa k nim pristupuje ako k „*lege artis*“.
  - Napríklad Rorschachov test nedáva nijakú záruku objektívnosti, pretože je závislý na subjektívnych interpretačných schopnostiach testujúceho. Okrem toho pri nami skúmaných posudkoch (1) ani v jednom prípade nebol zaznamenaný správny postup testovania (absencia záznamu o neverbálnej komunikácii testovaného, o časoch pri odpovediach na jednotlivé odpovede a pod.) a (2) nijaký zo znalcov nepreukázal osvedčenie o tom, že bol certifikovaný na interpretáciu takejto testu.
  - **Žiaden z posudkov neobsahoval ani odôvodnenie ako projektívne testy súvisia s odpoveďami na otázky súdu, čo len potvrdzuje, že projektívne testy nepriniesli nijaké relevantné poznatky.**
- **TENTO STAV MÁ KATASTROFÁLNY DOPAD NA OSUDY DETÍ A RODÍN NA SLOVENSKU!**

Zúžený obzor „lege artis“

Na posúdenie možností a štandardizovanej metódy/postupu neslúžia iba výsledky, ktoré podporujú teoretické úvahy autora testu, ale aj tie, ktoré ich priamo nepodporujú alebo sú dokonca v rozpore s nimi.

Kvalitu vedeckej práce (odbornosti posudku), ku ktorej patrí i rozvoj štandardného postupu, možno posúdiť – okrem iného – aj na základe toho, ako dobre autor posudku začlení výsledky svojho vyšetrovania do medzinárodného rámca dostupných poznatkov, teda ako zohľadní aktuálny stav vedy.

Najvypuklejším prípadom sú práve spomenuté projektívne testy, ktorých používanie napríklad v Nemecku, ale i v Poľsku, je v súdnych konaniach už dlho zakázané.

Alebo: znalci relatívne často diagnostikujú strach dieťaťa z odlúčeného rodiča, no pristupujú k tomuto problému schématicky a odporúčajú separovať dieťa od zdroja strachu.

Rachman však identifikoval tri zdroje strachu, medziiným aj tzv. informatívny (naučený) strach, ktorý môže vzniknúť v dôsledku manipulácie s dieťaťom. **ZDROJ**

STRACHU sa teda skôr posilňuje...

čo spôsobuje rôzne úzkostné poruchy.

Validita a reliabilita

- **Kľúčovým problémom** skúmaných znaleckých posudkov **je validita a reliabilita**, ktoré sa vyznačujú **PATERNALIZMOM** v tom zmysle, že názor znalca sa a priori považuje za správny.

- V posudkoch sa vôbec neuvažuje v rovine *Pygmalion effect* (skúmaná osoba sa správa ako sa očakáva, nie je autentická); *Hawthornského effect* (reakcia dominantných osôb, dominuje vnútorná motivácia) alebo *Observer-expectancy effect* (neúmyselné ovplyvnenie merania očakávaniami znalca).

- Validitu a reliabilitu zásadne ovplyvňuje aj absencia možnosti overiť postupu znalca.

☐ REFERENČNÝ PRÍKLAD:

Komunikácia: neverbálna – 80%; verbálna – 20%.

Pozorovanie základná metóda psychológie.

Klinické pozorovanie a rozhovory – výsledok vo forme sprostredkovanej anotácie znalca o priebehu a výsledku pozorovania, t. j. zúžený do veľkej miery subjektívny výklad 20% komunikácie.

Absolútne neoveriteľný spôsob vyšetrovania, ktorý neumožňuje nijakú kontrolu.

Odporúčaný postup: videonahrávka s možnosťou komplexnej analýzy testovanej osoby alebo prítomnosť ďalšieho znalca.

Re-test: Opakovanie rozhovorov.

Video o interpretácii vypočutia dieťaťa sudcom a dieťaťom – 1:30 min.

Zrozumiteľnosť a transparentnosť

■ **Súd musí byť schopný porozumieť obsahu posudku**, najmä tomu ako a na základe akých zistení dospel znalec k odpovediam na zadané otázky.

Diagnostický postup a všetky čiastkové aspekty musia byť transparentné a preskúmateľné aj pre laika.

Každý posudok musí obsahovať „Plán vyšetrenia“, v ktorom znalec odôvodní a vysvetlí svoj postup spôsobom, ktorý bude pochopiteľný pre všetkých účastníkov procesu.

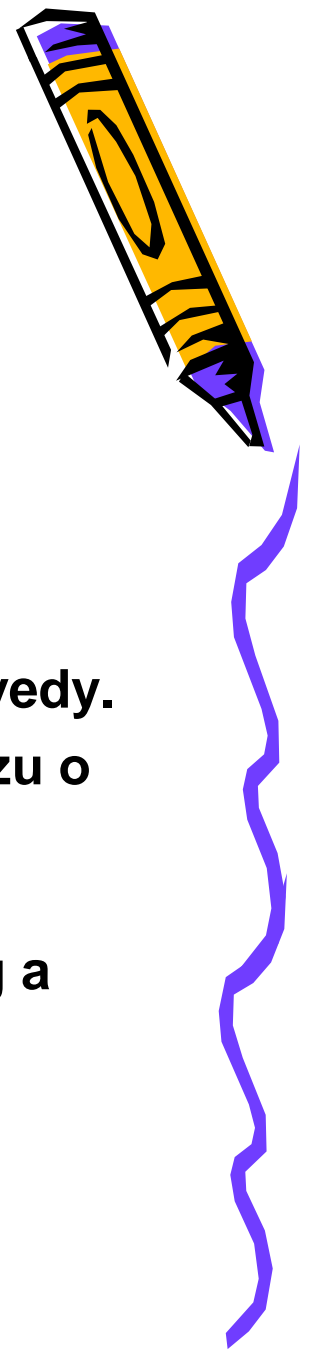
■ V skúmaných forenzných posudkoch sa neodborné a pseudovedecké postupy skrývajú pod všeobecne nezrozumiteľné výrazy.

■ Význam vyšetrení a poznatkov nebol transparentne vysvetlený, namiesto toho asi 60% obsahu posudkov napĺňajú obsiahle zhrnutia súdneho spisu a pre laika nedohľadateľné odkazy a citácie z iných posudkov, vytrhnuté z kontextu, kedy sa nedá zistiť nijaká priama súvislosť alebo aplikovateľnosť v skúmanom prípade.

■ V 12% skúmaných posudkov sme dokonca zistili, že celé frázy boli úplne identické s frázami v inom posudku toho istého znalca a iné znaky, ktoré nepochybniteľne preukazovali, že znalec jednotlivé posudky skopíroval a „aktualizoval“ z hľadiska osobných údajov. Našli sme asi 3 posudky, v ktorých v niektorých častiach znalec „zabudol“ opraviť meno skúmanej osoby...

Čo treba systémovo zmeniť?

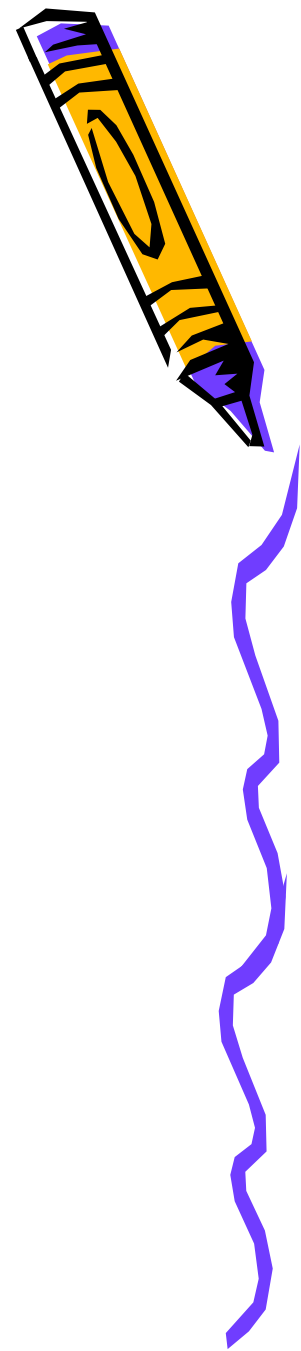

1. **Rekodifikácia zákona o znalcoch.**
2. **Vytvorenie znaleckých štandardov pre problematiku rodinného práva.**
3. **Vytvoriť štatutárnu organizáciu, určujúcu pravidlá a štandardy pre psychologické znalecké posudky.**
4. **Zabezpečiť vzdelávanie psychológov v kontexte aktuálneho stavu vedeckého poznania i metodológie vedy.**
5. **Vytvoriť systémové predpoklady k vedeckému diskurzu o všetkých nových javoch v klinickej praxi.**
6. **Striktne dodržiavať odvetvové princípy (kedy a kde poradenský psychológ, kedy a kde klinický psychológ a pod.)**

SME ZODPOVEDNÍ...

ZA KAŽDÚ DETSKÚ SLZU...

ĎAKUJEM ZA POZORNOSŤ